

VEDECKÉ SPRÁVY

FRANTIŠEK MARTINEC

O NIEKTORÝCH OTÁZKACH REGIONÁLNEJ GEOGRAFIE

František Martinec: About Some Problems in Regional Geography. Geogr. Čas., 34, 1982, 3; 33 refs.

The study deals with regional geography as a discipline, which has the greatest presuppositions to create complex geographical syntheses. The changes in the landscape sphere require a reform in interpreting and integrating approaches in the complex research of concrete areas. The regional-geographical research must be concentrated to produce an adequate basis of the characteristic of individuality of region. Such a synthesis of the area is the most suitable basis to create plans of territorial development, because that enables to see area differentiated up to an optimum degree from the viewpoint of the activities of human society.

Človek sa od nepamäti usiloval využívať prírodu, čím v nej spočiatku spôsoboval relatívne malé zmeny za dlhé časové obdobia. Éra vedeckotechnickej revolúcie značí intenzívne formy pôsobenia na prírodu. Vznikajú problémy, ktoré predtým neexistovali alebo človek nebol nútený sa nimi zaoberať.

V súčasnosti sa činnosť človeka v krajine každým desaťročím stáva zložitejšou. Takýmto spôsobom rýchlo rastie množstvo antropogénnych prvkov v celej geografickej sfére, najmä však v určitých regiónoch priemyselne rozvinutej časti sveta. Geografi budú vplyvom veľmi rýchleho rastu antropogénnych prvkov nútení študovať geografickú sféru nielen po jednotlivých komponentoch, ale aj po územných celkoch (teritoriálnych komplexoch). Rozvoj komplexného geografického štúdia územia umožňuje v podstate tradičný prístup [t. j. štúdium zmien geografického obrazu], ktorý sa však reformuje so zmenou života ľudskej spoločnosti.

Predpokladaný príspevok vychádza z generálnej idey nevyhnutnosti integrálneho štúdia krajiny. Logické a existenčne dôležité zdôvodnenie rastu významu integrálneho výskumu krajiny nachádzame najmä v prácach E. Mazúra [18, 19, 20, 21, 22] a O. Bašovského [5]. Tieto zdôvodnenia a teoretické koncepcie integrálneho výskumu krajiny našli pôdu pre praktickú realizáciu v kolektívne pod vedením akademika ČSAV a SAV E. Mazúra na Geografickom ústave SAV.

Najvýznamnejší predstavitelia geografie v celej jej histórii sa pridržiali koncepcie tzv. jednotnej geografie. Argumentmi tohto výroku sú fakty z histórie vývoja našej vedy.

Niektorí geografi v súčasnosti dokazujú pravdivosť jednej z alternatív ďalšieho vývoja geografie, že rozvoj regionálnej geografie podporí integráciu. Ide o reformu starej koncepcie, ktorá sa má vidieť v novom svetle, ktorým je systematicke celostná stránka jednotlivých konkrétnych teritórií študovaná regionálnou geografiou. Kritika klasickej regionálnej geografie často vychádzala dnes už zo spornej klasifikácie vied, podľa ktorej prírodné vedy študujú procesy podliehajúce iba zákonom prírody a spoločenské vedy, iba procesy podliehajúce zákonom spoločnosti. Intenzívny rast a koncentrácia antropoprvkov v území utvárajú pole výskumu pre vedy s väčšou mierou komplexnosti, resp. hraničné vedy. Praktická potreba súčasného človeka teda v značnej miere vyúsťva požiadavku novej klasifikácie vied.

E. Mazúr [18, 19] predvídavo vytýčil nevyhnutnosť zamerania geografie na riešenie spoločensky najzávažnejších problémov aj za cenu preklenutia tradičného vnútorného členenia geografie. Zavrnutie tradičného členenia geografie vôbec neodporuje, ale práve naopak, napomáha chápaniu modernej regionálnej geografie v zmysle regionálnej geografickej syntézy ako centrálnej oblasti výskumu geografie. Nevyhnutnosť tejto syntézy je logicky odôvodnená charakterom objektu geografie ako komplexu, ktorý obsahuje viacej podstát alebo kvalít, ako aj aplikačnými dosahmi takýchto geografických výskumov. Najlepším dôkazom správnosti vývoja geografie po línii regionálnej geografickej syntézy je konkrétna výskumná činnosť na spoločenskú objednávku. A v tomto prípade je kolektív Geografického ústavu SAV pod vedením akademika ČSAV a SAV E. Mazúra dôkazom nevyhnutnosti koncentrácie úsilia geografov na integrálny výskum teritoriálnych komplexov. Urobiť syntetický geografický obraz určitého územného celku značí získať najvýznamnejšiu informáciu pre proces rozhodovania a riadenia optimálneho využívania príslušnej časti krajinnej sféry. Pre tvorbu takejto syntézy na báze jednoty geografie má predpoklady regionálna geografia, čo vyplýva z jej vnútornej podstaty.

Za súčasných kvalitatívnych zmien expanzie človeka v krajine pokladáme za nevyhnutné zaujať k regionálnej geografii jasné stanovisko. I pri uznaní všetkej vážnosti nás už dnes nemôžu uspokojiť návrhy z 18. storočia, ako aj z prvej polovice nášho storočia, tieto si žiadajú prehodnotenie, rovnako ako interpretačný a integračný prístup pri výskume konkrétnych území. Existenciu regionálnej geografie ako jadra rozsiahleho štúdia teritoriálnej organizácie prvkov krajiny na báze relácie človek—príroda vo svojich teoretických koncepciách už zdôvodnili viacerí autori. Jej úlohou je obnoviť syntetické štúdium regiónov, podľa N. N. Baranského [6], ktorý veľmi výstižne odlišil starú regionálnu geografiu od súčasnej ako „syntézu do analýzy a bez analýzy a syntézu po analýze a na základe analýzy“ (s. 150). Podľa V. A. Anučina ([2], s. 182) „výsledkom úplného všestranného regionálneho výskumu je komplexná charakteristika teritoriálnych väzieb prírodného prostredia a spoločenskej produkcie“. Ten istý autor v práci z r. 1960 regionálnu geografiu chápe ako vednú disciplínu, ktorá „sa zaoberá vymedzovaním a syntetickým štúdiom

úzerných komplexov“ [s. 201], a teda cieľom jej výskumu je komplexná charakteristika teritoriálnych väzieb prírodného prostredia a spoločenskej produkcie určitého regiónu. Veľmi jasne a všeobecne maximálne postihujúco poníma úlohu regionálnej geografie A. Cholley [16] ako „zistenie a vyjasnenie všetkých záhad týkajúcich sa regionálnej organizácie i kombinácie existujúcich v geografickej sfére“ [s. 112]. Regionálna geografia umožňuje vidieť nepochybne jeden z najzaujímavejších aspektov veci, pretože „preniká do samej podstaty práce ľudskej spoločnosti, do regionálnej organizácie uľahčujúcej rozvoj jej činností, využívanie bohatstva daného územia i rozmiestnenie základných buniek osídlenia, rozkvet ich moci“ ([16], s. 113). Aj S. R. Platt [30], ktorý vychádza z historických faktov vedy, konštatuje, že „regionálna geografia v tej alebo inej forme je vždy v srdci geografického štúdia“ (s. 188). Poľský geograf J. Barbag [7] cieľ regionálnej geografie chápe ako „opis objasňujúci charakteristiku regiónu, zohľadňujúc relácie medzi prvkami prostredia, ako aj medzi prírodným a spoločenským prestredím: tento opis má zdôrazňovať podstatné znaky daného územia a vyhraničiť jeho špecifiká“ [s. 2]. Autor takto ponímanú regionálnu geografiu pokladá za autonómnu vedeckú disciplínu, umiestnenú v systéme vied v hraničnej zóne prírodných a spoločenských disciplín, ktorých výsledky výskumov využíva. Poprední teoretici geografie (W. Bunge [9] a E. A. Ackerman [4]) zastávajú názor, že regionálna a systematická geografia predstavujú dva rovnocenné, neoddeliteľné a rovnako nevyhnutné aspekty tejto vedy. B. J. L. Berry [8] vo svojich teoretických úvahách vyústil do regionálnej geografie — priestorovej diferenciácie v celostnom zmysle. Cieľom regionálnej geografie podľa tohto autora je „odhalenie zásadných črt charakteristických pre región, odhalenie jeho regionálneho charakteru, ktorý je daný väzbami medzi premennými v mieste“ (s. 9). S. Schmitthüssen [32] pri výklade komplexného štúdia náuky o krajine nechápe ju ako autonómnu disciplínu, ale ju stotožňuje s centrálnou oblasťou geografie — modernou regionálnou geografiou v zmysle regionálnej geografickej syntézy. Nevyhnutnosť existencie regionálnej geografie vyjadril aj P. Haggett ([12], s. 668) slovami: „Niektorí geografi sa vždy budú musieť snažiť o integráciu a syntézu vedomostí v zhode s geografickou tradíciou“.

R. Hartshorne [14], P. Dagenais [10], V. Lauko [25] svojimi modelmi štruktúry systému geografických vedných disciplín logicky dokázali, že regionálna geografia je

- najkomplexnejšia geografická vedná disciplína,
- predstavuje centrum, ku ktorému konvergujú ostatné čiastkové, ako aj príslušné pomocné disciplíny geografie,
- študuje územie akoby cez šošovku s veľkým zorným uhlom, aby sa územie lepšie chápalo v celku, ktorý je výsledkom kombinácií všetkých zložiek.

Naše chápanie regionálnej geografie ako jadra systému geografických vedných disciplín vôbec neprotirečí rozvoju odvetvových disciplín, ale prispieva k rozpracovaniu ich teoretickej bázy. Inými slovami, regionálna geografia plní funkciu zjednocujúceho základu rozvetvujúceho sa systému geografických disciplín. Veľké kvalitatívne zmeny v mnohých častiach geografickej sféry za posledných 20 rokov, nemožnosť poskytnutia požadovanej geografickej časovej i priestorovej informácie úzko špecializovanými disciplínami sú tými hlavnými príčinami, ktoré vyvolali potrebu prehodnotenia vnútornej štruktúry našej vedy a hľadanie jej zjednocujúcej bázy. Túto potrebu veľmi výstižne vyjadril D. L.

Armand [4] slovami: „Avšak rast významu hraničných odvetví: výskumu mestských a antropogénnych landšaftov, organizácie teritória, zhodnotenia prírodných zásob, ochrany prostredia pred znečistením, ekológie človeka, rozvoja organizovanej rekreácie atď. ma presvedčili o tom, že musí byť vyčlenená oblasť nerozdelenej geografie“ (s. 4).

Zložitost života a praktické potreby súčasného človeka si od geografie žiadajú integrálny výskum teritoriálnych komplexov. Ak sa regionálna geografia hlási k tomuto výskumu, musí prehodnotiť dôležitú otázku cesty interpretačného prístupu pri výskume konkrétnych území. Zastávame názor, že táto cesta nie je v podaní vyčerpávajúceho množstva faktov určitého ohraničeného územia z hľadiska proporcionálneho spracovania všetkých komponentov. Zatiaľ by sa tým dôležité charakteristiky územia. Regionálnogeografický výskum sa musí koncentrovať na tie prvky územného celku, ktoré sú nosnou konštrukciou jeho geografickej individuálnosti. Vyskúmanie tejto geografickej individuálnosti je výsledkom kombinácie rôznych a do rôznej hĺbky vykonaných charakteristík jednotlivých zložiek krajinskej sféry, čo závisí od konkrétneho územia. Podľa M. Vasoviča [33] „dynamičnosť tejto individuálnosti, rytmičnosť jej hlavných procesov, snahy o transformáciu individuálnosti a jej vplyv na život ľudí — to sú úlohy, ktoré nemožno obísť“ (s. 28). Ak stavíme úlohu súčasnej regionálnej geografie ako výskum individuálnosti určitých teritoriálnych celkov — regiónov, potom jej priraďujeme novú vlastnosť — problémovosť, ktorá jej v minulosti chýbala. Táto črta umožňuje priamo použiť výsledky jej výskumu vo sfére teritoriálneho plánovania.

Regionálnogeografická syntéza, zameraná na odhalenie individuálnosti, je najvhodnejším podkladom pri tvorbe plánov teritoriálneho rozvoja, plánovačom umožňuje vidieť najoptimálnejšie rozdielencovanie územia z hľadiska funkcií ľudskej spoločnosti, mieru intenzity využívania územia, a teda aj priestorove organizovať život v ňom.

MIERA POSTIHNUTIA PRVKOV V KOMPLEXNOM GEOGRAFICKOM REGIÓNE

O dôvode renesancie regionálnej geografie rozhodli dejiny. Táto progresívna vývojová línia nesie so sebou rad nových problémov, ktoré čakajú na riešenie. Podstatným problémom, tiež kontraverzným, je otázka samého komplexného geografického regiónu. Na jeho označenie sa v literatúre stretávame s termínmi: komplexný, celostný, totálny, všegeografický, integrálny, syntetický.

Väčšina doterajších pokusov o definovanie komplexného geografického regiónu vychádza zo všeobecných predstáv o jednote geografie. Jeden okruh názorov tvoria tie, ktoré hovoria, že určenie komplexného geografického regiónu závisí od špecifickosti územia, čo značí, že raz sú rozhodujúce prvky prírodnej krajiny, inokedy zasa prvky spoločenské. Komplexný geografický región môžeme chápať aj ako výsledné pôsobenie prírodných a spoločenských prvkov. Toto výsledné pôsobenie sa však podľa niektorých autorov (M. Hampl [13], A. M. Kolotijevski [17]) prejavuje iba vo vývoji teritoriálnej organizácie sociálnych prvkov. V podstate ide teda o pripísanie rozhodujúceho významu prvkom sociálneho subsystému teritória pri vymedzovaní komplexného geografického regiónu. Takéto tvrdenie je založené na argumentácii, že je to práve spoločnosť, v ktorej sa odrážajú a aktívne spájajú všetky vplyvy prírodných zložiek vo vlastnej časovej a priestorovej organizácii.

Najvhodnejšie by bolo pre posúdenie teoretických názorov na regióny najvyššieho rádu sa oprieť o kritérium konkrétnych regionálnych geografických prác. Zriedkavo sa však objavujú tie, ktoré svoju štruktúru majú podloženú aj teoretickými názormi. Jednou z takýchto je práca Geografia krajiny Jura pri Bratislave [26]. Autor práce M. Lukniš sa dopracoval k spojitosti fyzickogeografického a sociálnogeografického regiónu v zmysle nového, výsledného prírodnosociálneho regiónu. Tento výsledný región predstavuje geografický komplex, v ktorom „zložky krajiny z oblasti neživej prírody, živej prírody a kultúrne zložky sa tak navzájom podmieňujú, že tvoria vyšší systém, ktorý je nadradený týmto nižším, menej zložitým systémom“ ([26], s. 121).

Náročný regionálnogeografický výskum je v konečnom dôsledku zameraný na vyčlenenie totálnych regiónov, a tým na zosúladenie cieľov ďalšieho rozvoja územia. Priblíženie tejto finálnej práce regionálnogeografického výskumu v teoretickej rovine je u jednotlivých autorov, ktorí sa touto problematikou zaoberajú, rozdielne. My sa pokúsime predstaviť problém miery postihnutia prvkov a ich vzájomných vzťahov v určitom území.

Pod takto nazvaným problémom rozumieme, čo všetko treba brať do úvahy, aby vyčlenený región bol komplexným geografickým regiónom. Jednoduchým riešením by bolo pod existenciu komplexného regiónu zahrnúť celý súhrn prvkov anorganického, organického a sociálneho obsahu. Potom by to bol región doslova absolútne komplexný alebo totálny. V takejto podobe sa termín región niekedy používa, ale bez ďalšieho objasnenia. Keby sme prijali komplexný geografický región v takomto zmysle, potom všetko, čo existuje na vymedzenej časti územia, stalo by sa predmetom regionálno-geografického výskumu. Takéto absolútne celostné štúdium priestorových súhrnov prvkov odmietame ako zbavené geografickosti, individuálnosti a ako neplodné.

Regionálny geograf sa na komplexný región pozerá ako na systém, ktorý obsahuje anorganické, organické a sociálne prvky, tieto sú však funkčne zviazané s činnosťou človeka na danom teritóriu. Ide teda o zohľadnenie faktorov spojených s činnosťou človeka na danom území a viažúcich sa nejakým spôsobom k študovanému problému. Pri štúdiu regiónu s výraznou orientáciou na produkciu hrozna nás bude okrem iného zaujímať napr. vplyv sklonu reliéfu, expozície, priebehu teplôt v jednotlivých mesiacoch na druhovú skladbu, ako aj celkové výnosy hrozna. Výskum týchto ukazovateľov na tom istom území pre druhovú skladbu a celkovú produkciu hutnícko-strojárskeho teritoriálno-výrobného komplexu je bezpredmetný. W. Bunge [9] tiež zdôraznil, že pri regionálnom geografickom výskume „je nevyhnutná existencia úplnej teritoriálnej korelácie medzi všetkými faktormi, ktoré majú význam pre človeka“ (s. 42).

Prí komplexnom geografickom štúdiu územia postupujeme tak, že vopred získame príslušné okruhy informácií. Niektoré z nich však nebudú javiť žiaden vzťah k študovanej problematike (resp. k cieľu regionálnogeografického výskumu určitého územia) a naopak, vystúpia také informácie, s ktorými sme vopred nepočítali. Tradičný postup v zmysle nemeckých regionálnych výskumov od geológie cez ďalšie anorganické, organické a sociálne zložky až po opis nadstavbovej činnosti človeka zabezpečuje dôslednú analýzu výskumu, a tým kvalitné porovnanie. Môže sa zdať, že niekedy tento uniformný opis bráni vystihnútiu špeciálnej charakteristiky celého regiónu. Na druhej strane však vypustením niektorých zložiek tieto môžu pri syntéze vystúpiť ako dôležité,

prip. v závere aj ako rozhodujúce. Patričná postupnosť pri analýze územia je teda nevyhnutná. Rast stupňa komplexnosti geografickej sféry v dôsledku stále intenzívnej činnosti človeka je evidentný. Táto skutočnosť nás núti k adekvátnej minimalizácii analytických častí v regionálnogeografickej práci a k sústreďeniu väčšej pozornosti na syntetickú časť. Tak ako nenájdeme na zemskom povrchu dve miesta s absolútne zhodnou kombináciou vertikálnych a horizontálnych relácií, nemožno absolútne jednoznačne určiť kritériá pre syntetické štúdium územia s vyústením do komplexných geografických regiónov. Okrem konkrétnej polohy, štádia historického vývoja územia, prítomnosti a relatívneho zastúpenia jednotlivých komponentov v ňom rozhodujúcu úlohu hrá faktor mierky, teda cieľ práce vôbec, s ktorým pristupujeme k integrálnemu výskumu územia.

Na záver konštatujeme, že tento výskum nie je iba v opise unikátností, ale vo výbere adekvátneho základu charakteristiky individuálnosti regiónu. Teda zobrazí časť (výsek) geografickej sféry ako komplexný geografický región, značí najmä posúdiť, do akej miery tento základ, na ktorom sa stavia charakteristika regiónu, existuje.

OKRUHY INOVÁCIE REGIONÁLNEJ GEOGRAFIE

Regionálni geografi sa môžu cítiť obmedzení v možnostiach výskumu už spomínaným uniformným postupom. Možnosti pre inováciu sú však z hľadiska obsahu a hĺbky prieniku do problému nevyčerpatelné.

Proces industrializácie vtláčil a vtláča ďalším územiám, ktoré ho prekonávajú, celú škálu svojich typických prejavov. Jedným z týchto prejavov sú aj neustále sa meniace podmienky lokálnych kontrastov (prírodných i socioekonomických). Lokálne kontrasty, ktoré pred zásahom industrializácie tvorili bázu, sú dnes zatlačené do pozadia superlokálnymi, národnými alebo celosvetovými vplyvmi. Zatlačením do pozadia alebo vymiznutím niektorých lokálnych špecifik sa logicky musí zmeniť povaha regionálnogeografického výskumu. V minulosti sa geograf mohol zaoberať miestnymi koreláciami napr. medzi typom roľníkovho domu a typom výroby, úrodou a kultúrnym životom roľníka, dnes pri štúdiu industrializovaného teritória musí klásť väčší dôraz na celonárodné a medzinárodné vplyvy (napr. vplyv štátnej politiky, chemizácie), ako aj na ich účinky. Vysvetlenie špecifických črt krajiny bude v regionálnogeografickom výskume stále náročnejšie, a to práve v dôsledku stierania lokálnych kontrastov. Geograf sa bude musieť opierať viac ako doteraz o iné vedy, ktoré registrujú historické zmeny, ako aj o vnímanie zmien v území ľuďmi. Za posledných 15 rokov vo svete výrazne vzrástol počet štúdií, ktoré sa opierajú o schopnosť človeka—osadníka registrovať v krajine tieto zmeny v čase. M. D. Emmons ([11], s. 24) zdôrazňuje „vnemovú štúdiu“ (perceptual study) ako významný pilier regionálneho výskumu a hovorí o regionalizme mentálnej mapy. Podľa J. H. Patersona [29] sa týmito „najnovšie regionálnogeografické práce podobajú už v minulosti produkovaným, t. j. v časoch P. Vidal de la Blachea“ (s. 18). Tento autor ďalej zdôrazňuje, že v žiadnom prípade nemožno hovoriť o tom istom type regionálnych prác, pretože s vymiznutím vidieckeho, zväčša sebestačného spôsobu života zanikla aj produkcia prác opisujúcich tento spôsob života. Predpokladáme, že pri rekonštrukcii územia sa

bude osadníkovej vnímavosti prikladať stále väčší význam, a to pre možnosť objavenia sa zmien v krajinných modifikáciách. Konkrétne to dokázal R. L. Heathcote [15], ktorý názorom obyvateľov na krajinu (najmä úradných predstaviteľov) prisudzuje veľkú vážnosť.

Jedným z inovačných podnetov pre regionálnu geografiu je tiež skutočnosť, že vystúpila spoločenská potreba suplovania jej úloh inými vedami. Na nebezpečie vzniku nových vedných odvetví, ktoré preberajú objekt výskumu geografie, upozornil už E. Mazúr [19]. Vznikla napr. „regionálna veda“, ktorá v USA ohrozila existenciu regionálnej geografie. Regionálna veda sa vykryštalizovala z ekonómie a usilovala sa rozvinúť teóriu o interregionálnych a intraregionálnych vzťahoch, ktoré by sa mohli použiť pri špecifických problémoch rozhodovania. Orientovala sa teda na prognózu, a tým bola významná pre život. Regionálna geografia jej v klasickej podobe nemohla konkurovať, a to pre svoje skôr všeobecné ako špecifické ciele. Primárne sa neorientovala na problém, ale sa usilovala podať vyváženú charakteristiku územia. Komplexnosť geografie má však jasnejšie zásady vyformované v bohatej histórii vývoja. J. G. Sauškin [31] sa k regionálnej vede vyjadril v tom zmysle, že je to príliš pestrý konglomerát, ktorý môže poslúžiť na vyriešenie niekoľkých praktických úloh, ale z hľadiska svojho vnútorného vývoja nemá budúcnosť. K problému suplovania komplexného geografického výskumu novovznikajúcimi vednými disciplínami zaujal jasné stanovisko E. Mazúr ([19], s. 181) slovami: „To, čo geografia má, vďaka svojej tradícii v rozpracovanej metodológii a v doterajších výsledkoch, môže realizovať do praktických podkladov oveľa rýchlejšie ako novovznikajúce disciplíny, ktoré iba hľadajú svoju metodológiu a začínajú zhromažďovať podkladový materiál“.

Regionálna geografia je potrebná aj na splnenie funkcie ako vedy všeobecného vzdelania. Aby sa docenila aj na tomto poli, autori prác musia byť dôkladnými znalcami opisovaného územia. Za svojho života však jeden človek nemôže spoznať detailne väčšie územie, napr. štát, kontinent, preto štúdie o územiach väčších rozmerov by sa mali opierať o štúdie z toho istého územia menších rozmerov. Túto štruktúru pyramídy regionálnogeografických prác pokladáme za nevyhnutnú. Pri charakteristikách veľkých územných celkov sa stretáme s opačným postupom, a to pre nedostatok rovnako hodnotných informácií o všetkých regiónoch sveta a pre menšiu náročnosť práce.

Inovácia sa žiada aj na poli vedeckej objektívnosti a precíznosti, ku ktorým smeruje geografia ako celok. Avšak aj popri nahrádzaní subjektívnych dojmov autora kvantitatívnymi údajmi si vždy musí zachovať literárnu formu a v princípe prijať subjektívnu selektívu prvkov územia autorom. Vzrast štatistického materiálu a vypracovaný teritoriálny informačný systém výrazne napomáha väčšiemu využitiu regionálnogeografického výskumu v oblasti územného plánovania.

ZÁVER

1. Potreba kvalitnejšej teritoriálnej organizácie ľudskej spoločnosti v tlačila geografii úlohu poskytovania vedeckých základov optimálneho využívania krajinskej sféry. Tú môže plniť iba pri svojej integrálnej povahe.

2. Rozvoj tradičnej regionálnej geografie umožní integráciu geografie, treba

ju však prehodnotiť, aby skutočne bola schopná preniknúť do teritoriálnej organizácie života a uľahčiť rozvoj činností človeka.

3. Ak súhlasíme s výrokom D. L. Armanda o potrebe „nerozdelenej geografie“, potom musíme súhlasiť s rozvojom regionálnej geografie už len preto, že geografická sféra nie je homogénna, ale zložitá mozaikou rozličných regiónov.

4. Regionálna geografia musí koncentrovať pozornosť na dominantné črty regionálneho celku, teda na to, čo tvorí jeho geografickú individuálnosť.

5. Štúdium pôvodu a rozvoja individuálnosti regionálnych celkov je hlavnou úlohou súčasnej regionálnej geografie a dá sa využiť tak vo sfére územného plánovania, ako aj vo všeobecno-vzdelávacej sfére.

6. Komplexný geografický región sa chápe ako jednotný systém s anorganickými, organickými a sociálnymi prvkami, ktoré sú funkčne späté s činnosťou spoločnosti v území.

7. Analýza všetkých zložiek krajiny je žiadúca a ťažisko regionálnogeografickej práce sa musí prenášať na syntetickú časť.

8. Zmena kvality geografickej sféry si žiada inováciu tak v povahe regionálnogeografického výskumu, ako aj na poli vedeckej objektívnosti i aplikačného dosahu pre praktické potreby ľudskej spoločnosti.

LITERATÚRA

1. ACKERMAN, E. A.: Where is a Research Frontier? *Annals of the Assoc. of Am. Geogr.*, 53, 4, 1963, s. 429—440. — 2. ANUČIN, V. A.: K teoretickým voprosom stranovedenijsa. *Voprosy geografiji*, 37, Moskva 1955, s. 173—194. — 3. ANUČIN, V. A.: Teoretičeskije problemy geografiji. *Geografiz*, Moskva 1960, s. 264. — 4. ARMAND, D. L.: Nauka o landšafte. *Mysl'*, Moskva 1975, 286 s. — 5. BAŠOVSKÝ, O.: Diferenciácia a integrácia v geografii a regionálna geografia. *Acta Fac. rer. natur. Universitatis Comenianae, Geographica*, 17, Bratislava 1979, s. 171—185. — 6. BARANSKIĀ, N. N.: Geografia regionalna a geografia fyziczna i ekonomiczna. In: *Przeglad zagr. lit. geograficzej*, 1, Warszawa 1957, s. 47—88. — 7. BARBAG, J.: Geografia regionalna — Wstep. *Przeglad zagr. lit. geograficzej*, 3, Warszawa 1962, s. 2. — 8. BERRY, B. J.: Approaches to Regional Analysis: A Synthesis. *Annals of the Assoc. of Am. Geogr.*, 54, 1964, s. 2—11. — 9. BUNGE, W.: *Theoretical Geography*. Lund 1962 (ruské vydanie: *Teoretičeskaja geografija*). *Progress*, Moskva 1967, 278 s. — 10. DAGENAIS, P.: Cinq schémas théoriques de la géographie. *Cahiers de Géog. de Québec*, 17, 40, 1973, s. 193—198.

11. EMMONS, D. M.: *Garden in the grasslands: Boomer Literature of the central Great Plains*. University of Nebraska Press, Lincoln 1971, 220 s. — 12. HAGGETT, P.: *Geography — A Modern Synthesis*. New York, London 1975 (ruské vydanie: *Geografija — Sintéz sovremennykh znaniĭ*). *Progress*, Moskva 1979, 684 s. — 13. HAMPL, M.: Příspěvek k teorii regionu. *Sborník Čs. Spol. zeměpisné*, 71, 2, Praha 1971, s. 97—111. — 14. HARTSHORNE, R.: Is Geography decided between „Systematic“ and „Regional“ Geography? *Perspectives on the Nature of Geography*, 9, Chicago 1959, s. 108—145. — 15. HEATHCOTE, R. L.: *Australia*. Longman, New York 1975, 246 s. — 16. CHOLLEY, A.: Geografia regionalna. *Przeglad zagr. lit. geograficzej*, z. 1, Warszawa 1957, s. 112—115. — 17. KOLOTIJEVSKIĀ, A. M.: Metodologičeskije osnovy sistemy regional'nykh nauk. In: XXIII-ij meždunarodnyj geografičeskij kongres; *Regionalnaja geografija* — 8. Moskva 1976, s. 33—36. — 18. MAZŮR, E.: Geography of today and its perspectives. *Geogr. Čas.*, 20, 2, Bratislava 1968, s. 201—211. — 19. MAZŮR, E.: Súčasná a výhľadové úlohy našej geografie. *Geogr. Čas.*, 24, 3, Bratislava 1972, s. 177—184. — 20. MAZŮR, E.: Geografia — krajina—životné prostredie. *Život. Prostr.*, 11, 3, Bratislava 1977, s. 117—119.

21. MAZÚR, E.: 25 rokov Geografického ústavu Slovenskej akadémie vied. Geogr. Čas., 30, 3, Bratislava 1978, s. 200—217. — 22. MAZÚR, E., DRDOŠ, J., URBÁNEK, J.: Geography and the Changing World. Geogr. Čas., 32, 2, Bratislava 1980, s. 97—107. — 23. MAZÚR, E., DRDOŠ, J., URBÁNEK, J.: Krajinné syntézy a ich význam pre tvorbu priestorových štruktúr životného prostredia. Životné Prostredie, 14, 2, Bratislava 1980, s. 66—70. — 24. MAZÚR, E. a kol.: Krajinné syntézy pre modelové riešenie Tatranskej Lomnice a jej zázemia. [Záverečná správa, Geografický ústav SAV, Bratislava 1980.] — 25. LAUKO, V.: Regionálna geografia, jej vývoj, definícia, objekt štúdia a postavenie v systéme geografických vied. [Rigorózna práca.] Bratislava 1979, 70 s., Univerzita Komenského. Prírodovedecká fakulta. — 26. LUKNIŠ, M.: Geografia krajiny jura pri Bratislave. Univerzita Komenského, Bratislava 1977, 211 s. — 27. MARTINEC, F.: História regionálnej geografie a jej renesancia v ére rozvoja integrálneho smeru v geografii. [Rigorózna práca.] Bratislava 1979, 79 s. Univerzita Komenského. Prírodovedecká fakulta. — 28. NEEF, E.: Die theoretischen Grundlagen der Landschaftslehre. Gotha—Leipzig 1967. — 29. PATERSON, J. H.: Writing regional geography. Progress in Geography. International Reviews of Current research, 6, London 1974, s. 3—24. — 30. PLATT, S. R.: A Review of Regional Geography. Annals of the Assoc. of Am. Geogra., 47, 2, 1957, s. 157—190.

31. SAUŠKIN, J. G.: Ekonomická geografia — história, teória, metódy, prax. Slovenské vydanie. [Vysokoškolské skriptá.] Bratislava 1976. 214 s. Univerzita Komenského. Prírodovedecká fakulta. — 32. SCHMITTHÜSSEN, J.: Allgemeine geosynergetik. Grundlagen der Landschaftskunde. Walter de Gruiter, Berlin—New York 1976, 349 s. — 33. VASOVIČ, M.: Regionálna geografia i integrovaného issledovanije landšafta. In: Contemporary Geography and Integrated Landscape Research. Slovak Academy of Sciences. Institute of Geography and Slovak geographical Society, Bratislava 1971, s. 20—29.

Франтишек Мартинец

О НЕКОТОРЫХ ВОПРОСАХ РЕГИОНАЛЬНОЙ ГЕОГРАФИИ

В результате повышения качества территориальной организации человеческого общества перед географией появилась задача разработки научных основ оптимального использования ландшафтной сферы. Эту задачу география может выполнять лишь благодаря своему интегральному характеру, которому сопутствует развитие традиционной региональной географии. Однако, региональная география нуждается в пересмотре, переоценке — для того, чтобы она на самом деле оказалась способной проникать в территориальную организацию жизни в целях облегчения развития деятельности человека.

Если мы согласимся с заявлением Д. Л. Арманда [4], касающегося потребности „неразделенной географии“, то мы будем вынуждены согласиться с развитием региональной географии уже потому, что географическая сфера не является гомогенной, а неизмеримо сложной мозаикой разного рода регионов.

Региональная география должна концентрировать свое внимание на доминирующие черты региональной единицы, именно на то, что создает ее географическую индивидуальность. Этим самым, одновременно, она приобретает проблемный характер (который в прошлом у нее отсутствовал). Изучение происхождения и развития индивидуальности региональных единиц — главная задача современной региональной географии, использование которой ожидается в области территориального планирования, а также в общеобразовательной сфере.

Комплексный географический регион понимается как единая система с анорганическими, органическими и социальными элементами, функционально связанными с деятельностью общества на данной территории. При аналитических исследованиях достаточен и требуется

стандартный подход, но центр внимания должен передвинуться на синтез. Изменение качества географической сферы влечет за собой потребность применять новые подходы как в характере регионально-географического исследования, так и в сфере научной объективности и прикладного использования в человеческом обществе.

Перевод: Л. Правдова

František Martinec

ABOUT SOME PROBLEMS IN REGIONAL GEOGRAPHY

The need of a higher-class territorial organization of the human society impressed geography the task of affording scientific bases to optimum utilization of the landscape sphere. This task can be fulfilled only at its integrative nature. The integration in geography is enabled by the development of traditional regional geography. This, however, must be reevaluated, to be able actually to penetrate into the territorial organization of life and to facilitate the development of man's activities.

If we agree to the statement by D. L. Armand [4] of the need of „non-divided geography“, then we must agree to the development of regional geography at least owing to the fact that the geographical sphere is not homogeneous, but a non-measurably complicated mosaic of various regions.

Regional geography must concentrate its attention to the dominant features of regional whole, to that, which forms its geographical individuality. In this way it assumes, at the same time, a problems nature, in which it was lacking in the past. The study of origin and development of the individuality of regional wholes is the main task of contemporaneous regional geography, being usable within the sphere of territorial planning as well as within the sphere of general education.

The complex geographical region is conceived as a unified system with anorganic, organic and social elements, which are functionally connected with the activities of society in the territory. A uniform technique is required in the analytical part of research, although the main stress must be transferred to the synthetic part. The change in the quality of the geographical sphere requires innovations in both the nature of regional-geographical research and in the sphere of scientific objectivity as well in applying reach for practical needs of the human society.

Translated by A. Крајчић